

Tungkol Saan ang Modyul na Ito?

Nakaranas ka na ba ng diskriminasyon dahil sa kaibahan ng iyong relihiyon? May kilala ka bang tao na inaresto at pinigilan nang hindi niya alam kung ano ang krimen na ibinibintang sa kanya? Ikaw ba ay nakasaksi na ng mapayapang protesta subalit marahas na pinaalis ng puwersa ng pulisya? May alam ka bang makapangyarihang kandidato sa eleksiyon o taga-suporta ng kandidato na bumili ng boto para makaupo sa gobyerno?

Ang mga pagkakataong ibinigay ay mga halimbawa ng paglabag sa karapatang sibil at politikal. Sa modyul na ito, pag-aaralan natin ang tungkol sa karapatang sibil at politikal at ang mga responsibilidad na kaakibat nito. Tatalakayin din natin ang wastong paggamit sa mga karapatang ito.

Ang modyul na ito ay nahahati sa dalawang aralin:

Aralin 1 – *Alamin ang Iyong Karapatang Sibil at Politikal*

Aralin 2 – *Maging Responsable at Gamitin nang Wasto ang Iyong mga Karapatan*

Anu-ano ang Matututuhan Mo sa Modyul na Ito?

Sa modyul na ito, makikilala at maiintindihan mo ang iba't ibang karapatang sibil at politikal at ang mga responsibilidad na kaakibat ng mga karapatang ito. Malalaman mo rin ang mga paglabag sa mga karapatang ito.

Pagkatapos ng modyul na ito, magagawa mo nang:

- ◆ tukuyin at talakayin ang mga karapatang sibil at politikal ng mga Pilipino;
- ◆ ipaliwanag ang mga responsibilidad na kaakibat ng bawat karapatan; at
- ◆ ilarawan ang tamang paggamit ng karapatang sibil at politikal.

Ang pag-aaral sa karapatang sibil at politikal ay hindi natatapos sa pagtukoy sa bawat karapatan at paglalarawan sa wastong paggamit nito. Ikaw ay inaasahang maging tagapagtaguyod ng karapatang sibil at politikal sa pamamagitan ng pagbabantay sa iyong mga karapatan at paggalang sa karapatan ng iba. Sa ganitong paraan, ikaw ay makatutulong sa pagtataguyod ng mga karapatan ng bawat Pilipino. Makapag-aambag ka rin sa isang maginhawa at mapayapang komunidad.

Anu-ano na ang mga Alam Mo?

Bago mo simulang pag-aralan ang modyul na ito, sagutan ang mga sumusunod na tanong para malaman kung ano ang iyong nalalaman ukol sa paksang ito.

Ang mga sumusunod ay tumutukoy sa mga karapatang sibil at politikal ng mga Pilipino. Lagyan ng tsek (4) kung ang pahayag ay tama at lagyan ng ekis (8) kung mali.

- _____ 1. Ang lahat ay may karapatang ipahayag ang kanyang sarili, kaya ikaw ay may karapatang maglakad ng hubad sa liwasan.
- _____ 2. Ang lahat ay may karapatang mamili ng sariling relihiyon.
- _____ 3. Ang mga may kapangyarihan ay may karapatang pahirapan ang isang tao kung ito ay hindi magsasabi ng totoo habang iniimbistigahan.
- _____ 4. Ikaw ay hindi papayagang bumoto kung ikaw ay hindi edukado.
- _____ 5. Karapatan ng iyong kapitbahay na basahin ang iyong sulat bago ito ibigay sa iyo.
- _____ 6. Ang mga kababaihan ay hindi pwedeng magkaroon ng sariling kayamanan.
- _____ 7. May karapatang pagbawalan ng may-ari ng isang kumpanya ang kanyang mga empleyado na sumali sa mga unyon.
- _____ 8. Kung may nangyaring paglabag sa karapatang sibil nararapat lamang na humingi ng tulong sa *Komisyon ng Karapatang Pantao*.
- _____ 9. Ang *Kagawaran ng Kagalingang Panlipunan at Pag-unlad (DSWD)* ay isang sangay ng gobyerno na nagtataguyod sa karapatan ng mga bata.
- _____ 10. Kung ang may kapangyarihan ang makagawa ng paglabag sa karapatang sibil at politikal, siya ay dapat mapawalang-sala.

Kumusta ang iyong pagsusulit? Sa iyong palagay, ikaw ba ay nakapasa? Ihambing mo ang iyong mga sagot sa *Batayan sa Pagwawasto* sa pahina 27.

Kung ang lahat ng sagot mo ay tama, magaling! Nagpapakita ito na marami ka ng nalalaman tungkol sa mga paksa sa modyul na ito. Maaari mo pa ring pag-aralan ang modyul upang mapagbalik-aralan mo ang mga nalalaman mo na. Malay mo, may matutunan ka pang iba.

Kung mababa ang nakuha mong puntos, huwag malungkot. Ang ibig sabihin nito, ang modyul na ito ay para sa iyo. Ito ay makatutulong para maintindihan mo ang mga importanteng konsepto na maaari mong magamit sa iyong pang araw-araw na pamumuhay. Kung iyong masusing pag-aaralan ang modyul, malalaman mo ang mga kasagutan sa mga tanong sa pagsusulit at marami pang iba. Handa ka na ba?

Maaari ka nang magtungo sa susunod na pahina para sa Aralin 1.

Alamin ang Iyong Karapatang Sibil at Politikal

Maaari ka bang dumalo sa mga pag-aalsa?

Dapat ka bang lumaban kung dinakip ka nang walang mandamyento para sa pag-aresto?

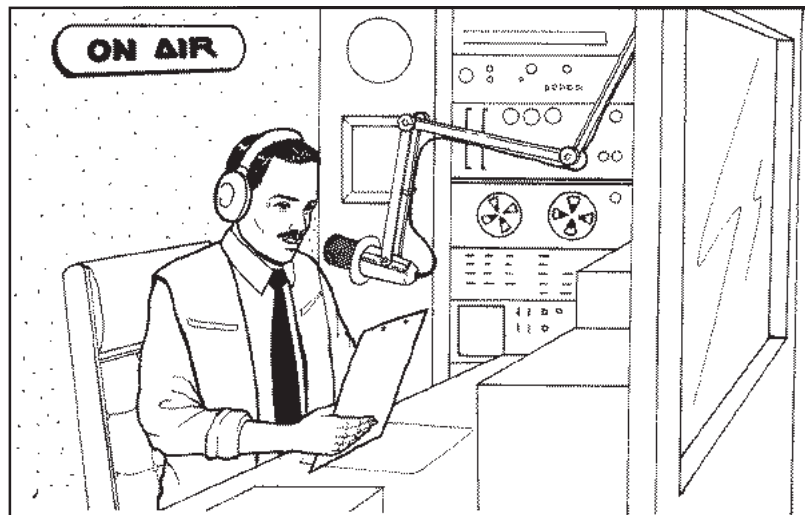
Kung ang iyong pamilya ay inutusang lisanin ang inyong bahay nang hindi binibigyan ng lilipatan, ano ang dapat mong gawin? Kapag binugbog ka ng pulis kung ikaw ay naaresto, naaayon ba ito sa saligang-batas?

Sa araling ito, tatalakayin natin ang mga tanong na ito sa pamamagitan ng pag-aaral sa iba't ibang karapatang sibil at politikal ng isang tao na ginagarantiyahan ng saligang-batas.

Basahin Natin Ito

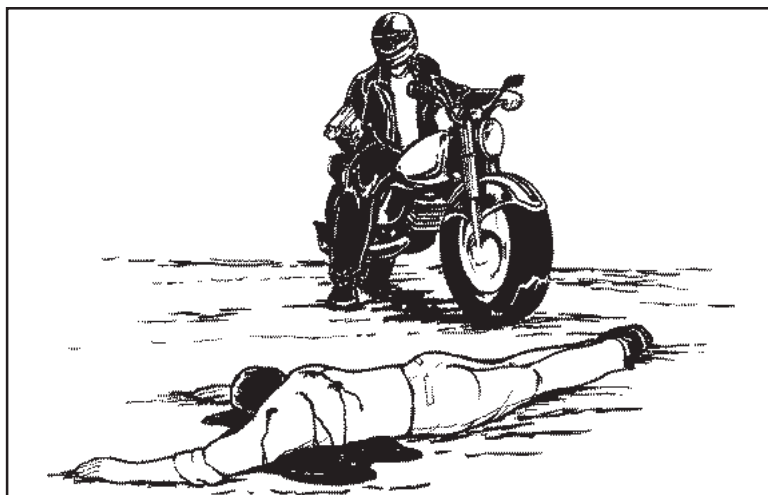
Si G. Reyes, isang mamamahayag sa radyo ay kilala sa pagiging masigasig na tagapagtaguyod ng karapatang pantao. Nagsasalita siya laban sa mga paglabag sa karapatang sibil at politikal sa kanyang bayan.

G. Reyes: Ang paglabag sa karapatang sibil at politikal ay laganap sa ngayon. Ang paghuli at pagpigil sa dalawang *health worker* na pinaghinalaang mga miyembro ng NPA ay isang paglabag sa karapatang sibil. Ang dalawang babaeng ito ay dapat bigyan ng pantay na karapatan sa batas! Sila ay ipinapalagay na walang kasalanan hangga't hindi napatutunayan ng korte.

Ang pagpapaaalis sa mga iskwater sa bayang ito ay isa ring mabigat na paglabag sa karapatang pantao! Sila ay dapat munang bigyan ng disenteng lilipatan bago sila paalisin sa kanilang tahanan.

Isa sa mga opisyal sa bayang ito ang namimili ng boto para sa darating na eleksyon. Bantayan ang inyong karapatan sa malinis at tapat na eleksyon, mag-ingat sa politikong ito!

Pagkatapos suriin ang mga kalagayan, sagutin ang tanong sa ibaba.

1. Anu-ano ang iba't-ibang karapatang sibil at politikal na nilabag ayon kay G. Reyes?

2. Pagkatapos magsalita ni G. Reyes sa radyo ukol sa paglabag sa mga karapatan, si G. Reyes ay binaril ng isang hindi kilalang salarin. Sa palagay mo, bakit siya pinatay?

3. Mayroon bang paglabag sa karapatan ni G. Reyes? Kung mayroon, anu-ano ang mga nilabag na karapatan?

Tapos ka na ba? Ngayon, ihambing ang iyong mga sagot sa ibaba.

1. Ang mga paglabag sa karapatang sibil at politikal na tinalakay ni G. Reyes ay ang paglabag sa pagbibigay ng pantay na karapatan sa batas, ang karapatan sa pagtira sa tahanan at ang karapatan sa isang malinis na eleksyon.

2. Si G. Reyes ay pinatay dahil sa pagbunyag niya tungkol sa mga paglabag sa karapatang sibil at politikal sa kanyang bayan. May mga makapangyarihang tao na gustong patigilin si G. Reyes sa pagbubunyag ng katotohanan sa kanilang bayan at ang pagpatay sa kanya ang kanilang paraan upang maisagawa ito.
3. Sa aking palagay, nilabag din ang karapatan ni G. Reyes. Iyon ay ang kanyang karapatan na magsalita at ang mabuhay. Hindi siya dapat pinatay dahil sa pagiging tagapagtaguyod ng karapatang sibil at politikal.

Ang kwento ni G. Reyes ay nagpapakita ng iba't ibang klase ng paglabag sa karapatang sibil at politikal. Marami pang uri ng paglabag na nangyayari sa ating pang araw-araw na pamumuhay at ang unang hakbang na dapat gawin upang mapaglabanan ang paglabag na ito ay ang kaalaman at pag-unawa ng bawat Pilipino sa Saligang Batas.

Anu-ano ang iyong karapatang sibil at politikal?

Alamin Natin

Lahat ng tao ay may karapatang mabuhay, maging malaya at maging pantay-pantay sa dignidad. Dahil dito, ang pantay na pagkilala at respeto sa mga pangunahing karapatang ito ay ginagarantiyahan at pinoprotektahan ng pamahalaan.

Ang karapatang sibil at politikal ay mga batayang karapatang pinagtitiibay ng Saligang Batas ng Pilipinas para sa bawat Pilipino. Ang mga karapatang ito ay dapat tamsahin anuman ang pinanggalingan, kulay, kasarian, wika, relihiyon, pampolitika at ibang pananaw, kayamanan, kapanganakan o iba pang katayuan. Ang ibig sabihin nito, sa ilalim ng pinakamataas na batas sa bansa, lahat ng Pilipino ay pantay-pantay. Walang mas mataas kaysa sa iba.

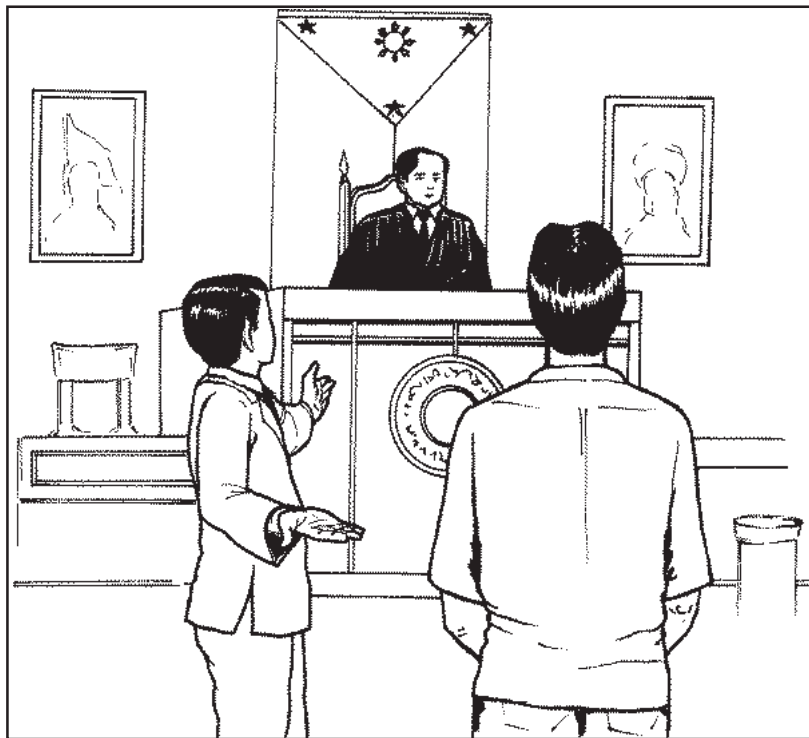
Ang mga sumusunod ay mga karapatang sibil at politikal ng bawat Pilipino:

Karapatang mabuhay, maging malaya at magkaroon ng seguridad

Bawat isa ay may karapatang magkaroon ng masisilungan, pagkain, damit, mapunan ang pangangailangang medikal at pangangailangan sa mga serbisyong panlipunan. Bawat isa ay may karapatang magkaroon ng seguridad sakaling mawalan ng trabaho, magkasakit, mapinsala sa katawan, mabalo, tumanda o mawalan ng kabuhayan dahil sa mga pangyayaring wala sa kontrol ng isang tao. Ang pantay-pantay na karapatan para sa serbisyong pampubliko sa bansa ay isa ring karapatan ng lahat. Lahat ng bata, ipinanganak mang kasal o hindi ang mga magulang ay magkaroon ng panlipunang proteksyon.

Bawat isa ay may karapatan sa edukasyon at trabaho. Bawat isa ay may karapatang pumili ng pagtatrabahuhan, makatarungan at maayos na kalagayan sa trabaho at proteksyon laban sa kawalan ng trabaho at ang karapatan sa makatarungan at tamang pasweldo. Bawat isa ay may karapatang bumuo at sumali sa mga unyon para sa proteksyon ng kanyang mga interes.

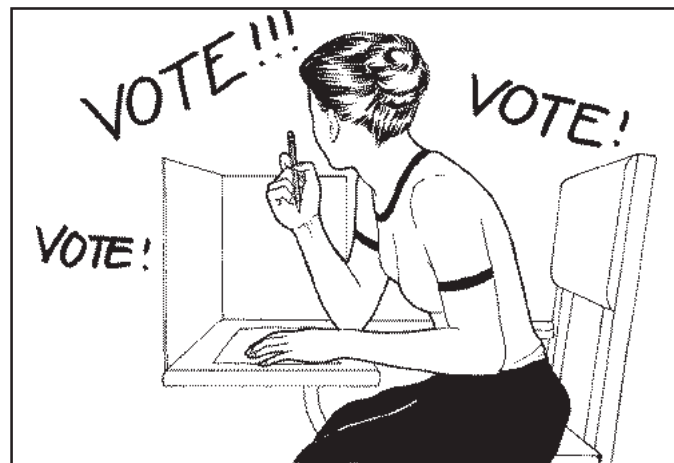
Karapatan sa pantay na paglilitis at pagdinig

Ang Saligang Batas ay nagtatakda na dapat ipaalam sa mga isang inaakusahan ang mga paratang laban sa kanya. Gayundin, siya ay may karapatang dumulog sa isang abogado. Ang isang nasasakdal ay ipinalalagay na walang sala hanggang mapatunayang nagkasala sa isang patas na pagdinig sa isang malaya at walang kinikilingang korte. Wala ni isa mang dapat sumailalim sa pagpapahirap, kalupitan o hindi makataong pagpaparusa na nakapagpapababa ng dignidad.

Kalayaan sa Pamamahayag at Mapayapang Pagtitipon

Bawat isa ay may karapatang magpahayag ng kanyang opinyon o ipahayag ang kanyang sarili. Kasama sa karapatang ito ang kalayaang magpahayag ng kuro-kuro na walang nanghihimasok at ang kalayaang humanap, makatanggap at magbahagi ng impormasyon at ideya sa pamamagitan ng anumang midya sa kahit na saang lugar. Gayundin, lahat ay may karapatang magtipon nang mapayapa. Walang maaring pilitin na maging kasapi ng isang samahan.

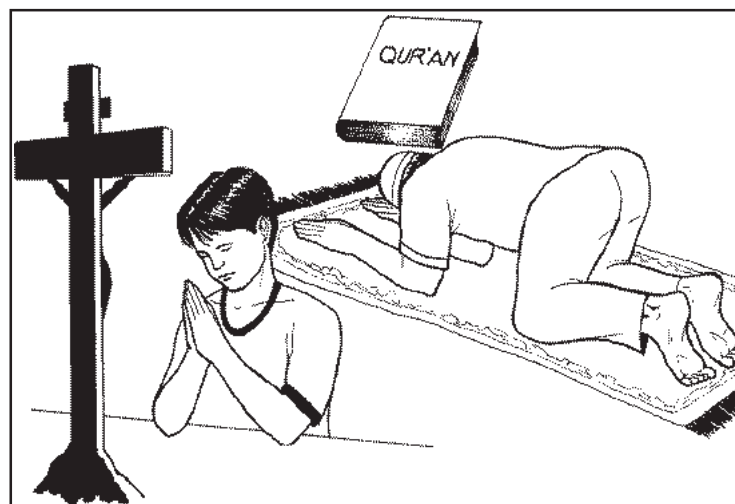
Karapatang bumoto

Bawat isa ay may karapatang makibahagi sa pamamahala sa kanyang bansa, tuwiran man o sa pamamagitan ng hinirang na kinatawan. Ang kagustuhan ng nakakaraming tao ang magiging basehan ng kapangyarihan ng gobyerno. Ito ay dapat gawin sa pamamagitan ng patas na eleksyon. Ang karapatang bumoto ang nagbibigay kasiguruhan sa pakikilahok ng mga tao sa pamamahala sa pamamagitan ng pagboto sa mga kumakandidato.

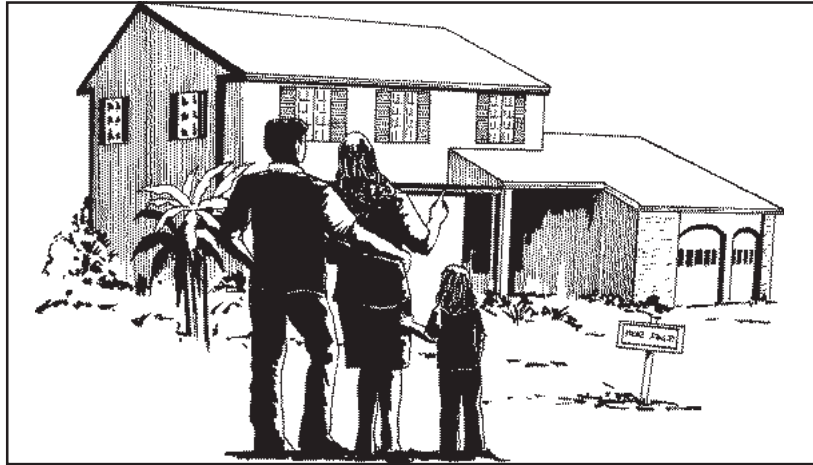
Karapatang mapag-isa, sa pamilya, sa tahanan o pakikipagsulatan

Bawat isa ay may karapatan sa proteksyon ng batas laban sa pakikialam sa kagustuhang mapag-isa, sa pamilya, sa tahanan o pakikipagsulatan. Ang batas ay nangangalaga din sa mga paninira sa dangal o reputasyon ng isang tao. Kahit iharap sa korte bilang ebidensya ang mga bagay na nakuha sa pamamagitan ng ilegal na paraan, hindi ito tatanggapin. Kasama rito ang panghahalungkat sa gamit ng isang inaakusahan ng walang mandamyento para maghalungkat o paggamit ng personal na sulat bilang ebidensya. Ang sapilitang pagpapaalis sa mga iskwater ay labag sa batas, maliban kung may sapat na abiso at may paglilipatang lugar.

Karapatang Pumili ng Relihiyon

Bawat isa ay may karapatan sa malayang pag-iisip, budhi at relihiyon. Kasama rin sa karapatang ito ang pagpapalit ng relihiyon o paniniwala at kalayaang maipahayag ang kanyang relihiyon at paniniwala sa pamamagitan ng pagtuturo, pagsasanay, pagsamba o pagdiriwang.

Karapatang Magkaroon ng Sariling Pag-aari

Bawat isa ay may karapatang magkaroon ng sariling ari-arian. Walang dapat alisan ng karapatan sa kanyang ari-arian. Ang mga lalake at babae ay may pantay na karapatang bumili o magbenta ng ari-arian.

Kung maraming tao ang nakakaalam at nakakaintindi ng kanilang mga karapatang sibil at politikal na ginagarantiyahan ng Saligang batas, tayo ay magkakaroon ng lipunang nangangalaga sa mga pagpapatupad ng mga karapatang ito. Samakatuwid, mababawasan ang krimen at katiwalian.

May ilang mga sangay ng gobyerno at pribadong ahensya na nagtataguyod sa karapatang sibil at politikal na susunod nating tatalakayin.

Subukan Natin Ito

Alin sa mga karapatang sibil at politikal na tinalakay ang iyong ginagamit? Makapagbibigay ka ba ng mga halimbawa ayon sa iyong sariling karanasan?

Lagyan ng markang tsek (4) ang bawat karapatang sibil at politikal na iyong isinasagawa o tinatamasa at lagyan ng markang ekis (8) kung hindi mo ito isinasagawa o tinatamasa. Sa susunod na hanay, isulat kung paano mo isinasagawa ang gayong karapatan. Para sa mga karapatang sibil at politikal na hindi mo isinasagawa, huwag nang sagutan. Ang una ay ibinigay na bilang halimbawa.

Karapatang Sibil at Politikal	(4 o 8)	Paano mo isinasagawa ang iyong karapatan
Karapatang mabuhay, maging malaya at magkaroon ng seguridad	(4)	Ako ay kasapi ng Social Security System (SSS).
Karapatan sa patas na paglilitis at pagdinig		

Kalayaan sa pagpapahayag at mapayapang pagtitipon		
Karapatang bumoto		
Karapatang mapag-isa, magkaroon ng pamilya, tahanan o makipagsulatan		
Karapatang pumili ng relihiyon		
Karapatang magkaroon ng sariling pag-aari		

Kung tinatamasa o naisasagawa mo ang karamihan sa mga karapatang sibil at politikal, mabuti. Ngunit bakit hindi mo isinasagawa o tinatamasa ang ilan sa mga ito? Mayroon bang mga taong nagbabawal sa iyo para gawin ito? Kung ang isang tao ay humahadlang sa iyo para isagawa ang iyong mga karapatan, iyon ay isang paglabag sa iyong karapatan.

Pagbalik-aralan ang mga kaso ng paglabag sa mga karapatang sibil at politikal na nakasaad sa gawain sa *Basahin Natin Ito* sa pahina 4 (sa paglalahad ni G.Reyes). Nakaranas ka na ba ng kaparehong kalagayan? Ngayon, suriin kung alin sa iyong mga karapatan ang marahil ay nilabag.

Itala sa ibaba ang iyong mga karapatang nilabag. Sa kabila ng mga karapatang ito, isulat kung paano ito nilabag.

Karapatang sibil at Politikal na nilabag	Paano nilabag ang iyong karapatan?
1. Halimbawa: Kalayaan sa pagpapahayag	Ako ay sinabihan ng aming punong barangay na itikom ang bibig nang makita ko siyang nagbebenta ng libreng gamot na ibinigay sa aming barangay.
2.	
3.	

4.	
5.	

Alamin Natin ang Iyong mga Natutunan

Ating alamin kung naintindihan mong mabuti ang iba't ibang karapatang sibil at politikal na tinalakay sa mga naunang aralin.

Kilalanin kung anong karapatang sibil at politikal ang isinagawa sa mga sumusunod na kalagayan. Maaari kang mamili sa mga sagot na nasa kahon.

Karapatang mabuhay, maging malaya at magkaroon ng seguridad
Karapatan sa pantay na paglilitis at pagdinig
Karapatan sa pagpapahayag at mapayapang pagtitipon
Karapatang bumoto
Karapatang mapag-isa, magkaroon ng pamilya, tahanan o makipagsulatan
Karapatang pumili ng relihiyon
Karapatang magkaroon ng sariling pag-aari

1. Si Rico ay nahuli at ang mga pulis ay naghalungkat sa kanyang bahay matapos na ipakita sa kanya ang mandamyento na nagsasabing maaaring maghalungkat. _____
2. Si Marlon ay pinaghihinalaang kasama sa pangingidnap at siya ay binigyan ng abogado tagapagpayo bago tanungin. _____
3. Ang mga kaibigan ni Merly na Kristiyano ay nirerespeto ang kanyang panrelihiyong paniniwala bilang isang Muslim. _____

4. Si Cris ay isang mamamahayag at maari niyang ibunyag ang katiwalian sa pamamahala ng pondo ng gobyerno sa kabila ng pagkakaroon ng mga kaibigan sa sangay ng gobyerno. _____
5. May isang kandidato na hindi namimilit na siya ay iboto ng kanyang mga nasasakupan. _____
6. Ang lupa kung saan nakatira si Lino ay pauunlarin at gagawing lugar para sa isang pabrika, pero sila ay binigyan ng lugar na malilipatan bago pa man sila sinabihang lisanin ang lugar. _____
7. Si Miriam ay bumili ng isang pirasong lupa sa probinsya. Matapos niyang bayaran, hiningi niya ang titulo nito. _____
8. Dahil hindi makayang magbayad ni Celine sa isang pribadong doktor, siya ay nagpaopera sa isang ospital ng gobyerno sa murang halaga.

9. Sa kabila ng pagsali sa pag-aalsa ng mga manggagawa, si Wilson ay nanatili pa rin sa kanyang trabaho. _____
10. Kinuwestiyon ni Nilo ang kanyang kapitbahay na nakikinig sa mga tawag niya sa telepono. _____

Ihambing mo ang iyong mga sagot sa *Batayan sa Pagwawasto* sa pp. 27–28.

Tandaan Natin

- ◆ Ang mga sumusunod ay mga pangunahing karapatang tinatawag na karapatang sibil at politikal na ginagarantiyahan ng Saligang Batas ng Pilipinas para sa bawat Pilipino:
 - 4 Karapatang mabuhay, maging malaya at magkaroon ng seguridad
 - 4 Karapatan sa pantay na paglilitis at pagdinig
 - 4 Kalayaan sa pagpapahayag at mapayapang pagtitipon
 - 4 Karapatang bumoto
 - 4 Karapatang mapag-isa, sa pamilya, sa tahanan at makipagsulatan
 - 4 Karapatang mamili ng relihiyon
 - 4 Karapatang magkaroon ng sariling pag-aari
- ◆ Ang mga karapatang sibil at politikal ay ang mga pangunahing karapatan na hindi maaaring ipagkait anuman ang pinagmulan, kulay, kasarian, wika, relihiyon, politikal at iba pang paniniwala, kayamanan, kapanganakan o iba pang katayuan.
- ◆ Bawat Pilipino ay may pantay-pantay na karapatan. Walang mas may karapatan kaysa sa iba.

Maging Responsable at Gamitin nang Wasto ang Iyong mga Karapatan

Matapos mong malaman ang tungkol sa mga karapatang sibil at politikal ng bawat Pilipino sa Aralin 1, ang pangalawang aralin ay magtuturo sa iyo ng mga responsibilidad na nakakabit sa bawat isa sa mga karapatang ito. Matututuhan mo rin ang wastong pamamaraan ng paggamit sa iyong mga karapatang sibil at politikal.

Ano ang ibig sabihin ng malayang pagpapahayag? Ikaw ba ay makapagsasabi ng lahat ng gusto mo kahit na makapipinsala sa iba? Sa pagsasagawa ng karapatan ng isang tao, mahalagang malaman ang hangganan at responsibilidad na kasama nito. May kasabihang “ang iyong karapatan ay natatapos kapag ang karapatan ng ibang tao ay nagsimula.” Ang karapatan sa malayang pamamahayag ay hindi nagbibigay ng kalayaang manirang-puri sa kanyang kapwa sa pamamagitan ng paglalantad ng mga personal na bagay dahil ang iyong kapwa ay mayroon ding karapatang mapag-isa.

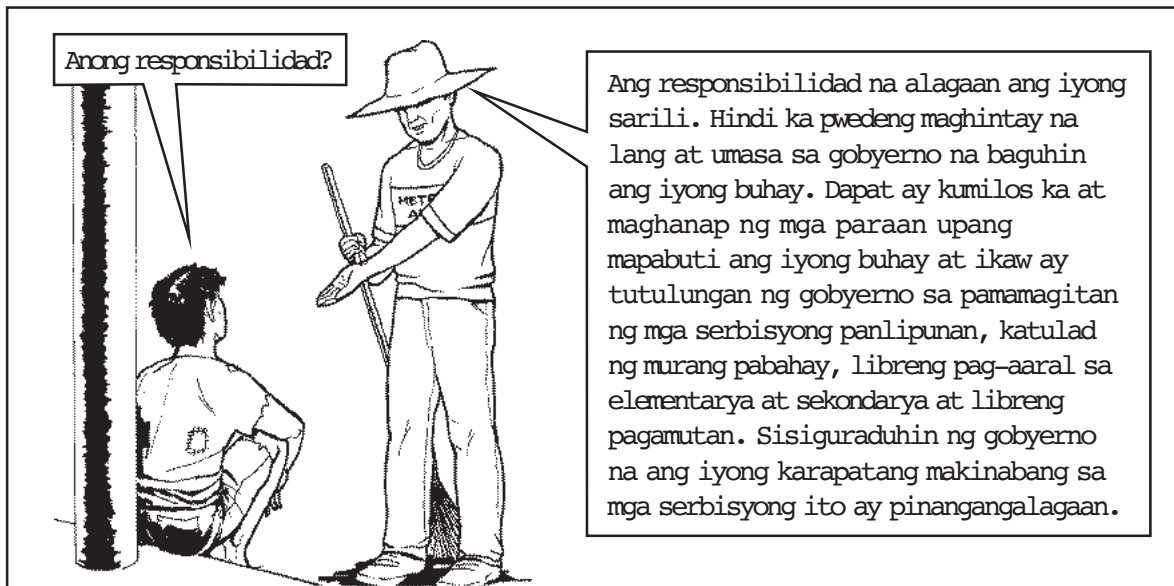
Kapag lubusan mo nang naunawaan ang mga hangganan at responsibilidad na ito kasunod na ang karapatang sibil at politikal.

Pag-aralan at Suriin Natin ito

Habang nagwawalis ng bangketa, isang *Metro Aide* ang nakipag-usap sa isang pulubi na naging kaibigan niya matapos ang ilang buwang pagkakatalaga sa lugar na iyon.

<p>Araw-araw tayong nagkikita dito. Bakit hindi ka nagtatrabaho?</p> <p>Nilabag ng gobyerno ang aking karapatang mabuhay. Wala akong disentang tirahan. Hindi ba responsibilidad ng gobyerno na maglaan ng silungan para sa ating mamamayan?</p>	<p>Mayroon ka talagang karapatang mabuhay at totoong ang gobyerno ay may responsibilidad na maglaan ng masisilungan para sa mga mamamayan. Pero hindi mo ba alam na ang iyong karapatan ay may katapat na responsibilidad?</p>
--	--

Sagutin ang mga sumusunod na katanungan ayon sa mga pag-uusap na nabasa mo.

1. Ano ang pagkakaunawa ng pulubi sa kanyang karapatang mabuhay?

2. Ano ang pagkakaunawa ng Metro Aide sa parehong karapatan?

3. Sino sa palagay mo ang mas nakakaunawa ng tama? Bakit?

Matapos sagutin ang mga katanungan, ihambing ang iyong mga sagot sa mga nasa ibaba.

1. Iniisip ng pulubi na ang ibig sabihin ng karapatang mabuhay ay ang bigyan ng lahat ng bagay na kailangan niya para mabuhay. Hindi niya alam na ang bawat karapatang sibil ay may kaakibat na responsibilidad.
2. Nauunawaan ng Metro Aide na ang karapatang mabuhay ay nangangahulugan ng karapatang makinabang sa serbisyo publiko na ibinibigay ng gobyerno. Gayunpaman, may kaakibat itong mga responsibilidad.
3. Ako ay naniniwala na ang Metro Aide ang may tamang pagkakaunawa sa karapatang mabuhay. Ang karapatan ay hindi nangangahulugang umasa na lamang sa iba o sa gobyerno para sa lahat ng pangangailangan upang mabuhay.

Alamin Natin

Anu-ano ang mga responsibilidad na kaakibat ng bawat karapatang sibil at politikal?

Ang bawat karapatan at kalayaan ay mayroong hangganan at responsibilidad. Ang paggalang sa karapatan at kalayaan ng iba at pagsunod sa inaasahang moralidad, kaayusan at ang kabutihan ng lahat sa isang lipunan ang dapat na palaging isinasaalang-alang.

Kapag sinabing may karapatan ka sa malayang pamamahayag, hindi ito nangangahulugan na may karapatan kang magsalita nang walang katotohanan tungkol sa iyong kapwa. O kung ikaw ay may karapatang mag-angkin ng ari-arian, hindi ito nangangahulugan na hindi ka maaaring arestuhin ng mga pulis kung ikaw ay bumili ng mga ari-arian na ilegal.

May ilang mga responsibilidad na likas sa bawat karapatang sibil at politikal na ginagarantiyahan ng Saligang Batas:

- ◆ Karapatang mabuhay, maging malaya at seguridad ng isang tao
 - Responsibilidad na magtrabaho para sa iyong sarili at sa iyong pamilya at hindi umasa lamang sa bayan para sa iyong ikakabuhay.
- ◆ Karapatan sa pantay na paglilitis at pagdinig
 - Responsibilidad na harapin ang mga akusasyon at hindi paghaharap ng mga nagkukunwaring saksi.
- ◆ Karapatang bumoto.
 - Responsibilidad mong pangalagaan ang iyong boto. Huwag magbenta o mandaya sa eleksyon.
- ◆ Karapatang mapag-isa, sa pamilya, sa tahanan o makipagsulatan
 - Responsibilidad na bantayan ang sarili at pamilya laban sa mga gawaing labag sa batas.
- ◆ Karapatang mamili ng relihiyon
 - Responsibilidad mong igalang ang paniniwala at tradisyon ng iba.
- ◆ Karapatang magkaroon ng sariling ari-arian.
 - Huwag bumili o magtago ng mga ari-ariang nakukuha nang labag sa batas.

Matapos suriin ang bawat responsibilidad na kaakibat ng bawat karapatan, makakapagbibigay ka ba ng halimbawa ng responsableng paggamit sa iyong karapatan?

Isulat sa kabilang hanay ang mga responsibilidad sa bawat karapatan na iyong ginagamit.

Karapatang sibil at politikal	Responsibilidad
Karapatang mabuhay, maging malaya at magkaroon ng seguridad	
Karapatan sa isang pantay na paglilitis at pagdinig	
Karapatan sa malayang pamamahayag at mapayapang pagtitipon	
Karapatang bumoto	
Karapatang mapag-isa, sa pamilya, sa tahanan o makipagsulatan	
Karapatang pumili ng relihiyon	
Karapatang magkaroon ng ari-arian	

Magbalik-aral Tayo

Nasa ibaba ang mga maaaring mangyaring pang-aabuso sa mga karapatang sibil at politikal. Kaya mo bang sabihin kung anong karapatan ang inabuso? Isulat ang iyong mga sagot sa patlang. Mamili sa mga sagot na nasa loob nang kahon.

Karapatang mabuhay, maging malaya at magkaroon ng seguridad
Karapatan sa isang pantay na paglilitis at pagdinig
Karapatan sa malayang pamamahayag at payapang pagtitipon
Karapatang bumoto
Karapatang mapag-isa, sa pamilya, sa tahanan o makipagsulatan
Karapatang pumili ng relihiyon
Karapatang magkaroon ng ari-arian

1. Tumangging magtrabaho si Rolando at palagi niyang sinisisi ang gobyerno kung bakit ang kanyang pamilya ay nananatiling mahirap.
_____.
2. Ninakaw ni Henry ang manok ng kanyang kapitbahay. Nang siya ay tanungin ng mga opisyal ng barangay, siya ay nagsama ng testigo na kanyang binayaran upang siya ay mapawalang sala sa kanyang ginawa.
_____.
3. Si Wendy ay isang aktibista. Pinamunuan niya ang isang grupo upang sirain ang bahay ng kanilang punong-guro dahil sa hindi pagdinig sa kanilang karaingan.
_____.

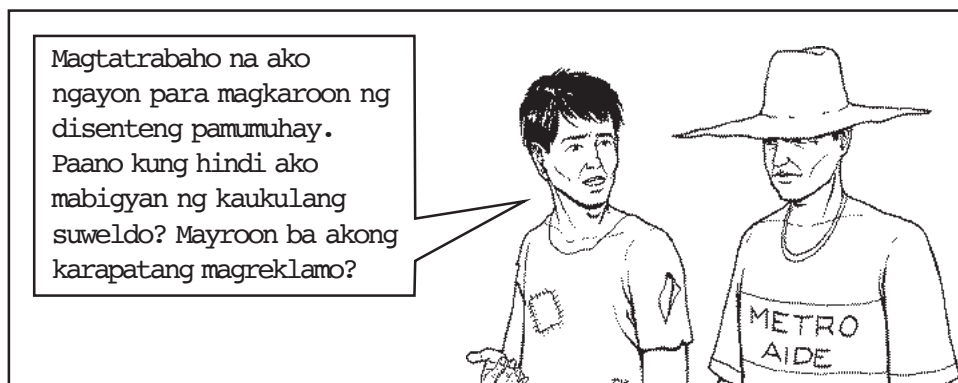
4. Si Candida ay isang kapitan ng barangay na nangampanya at bumoto sa isang tiwaling politiko kapalit ng isang *waiting shed* na ipinatayo ng nasabing politiko para sa kanilang barangay.
_____.
5. Ang kapatid ni Lando ay isang pinaghihinalaang nagbebenta ng ipinagbabawal na gamot at matagal nang pinaghahanap ng mga alagad ng batas. Sa paniniwalang siya ay may karapatang mapag-isa, itinago niya ang kanyang kapatid upang hindi mahuli ng mga maykapangyarihan.
_____.
6. Dumalo si Minda sa isang pagtitipon ng isang grupong panrelihiyon, ang 7th Day Adventist, ngunit siya ay tumangging magpabinyag. Pagdating niya sa kanilang bahay, pinulaan niya ang mga paniniwala at pag-iisip ng pangkat na kanyang dinaluhan.
_____.
7. Si Eliza ay bumili ng mga nakaw na groseri sa mga mang-uumit dahil ang mga ito ay nabibili sa murang halaga.
_____.

Ihambing ang iyong mga sagot sa *Batayan sa Pagwawasto* sa pp. 28–29.

Subukan Natin Ito

Bumalik tayo sa usapan ng Metro Aide at ng pulubi sa pp. 14–15. Ipagpalagay mo na ikaw ang Metro Aide at nakumbinsi mo siya na mali ang kanyang pagkakaunawa sa kanyang karapatang mabuhay. Ngayon, inaasahan niya na mabibigyan mo siya ng magandang payo. Ilagay ang iyong payo sa mga patlang na nakalaan sa ibaba.

Metro Aide: _____

Upang makapamuhay nang maayos, bawat isa sa atin ay dapat magtrabaho ng mahusay. Ngunit kung habang nagtatrabaho at ang mga karapatan mo ay nilabag, may karapatan kang magreklamo at humingi ng tulong sa iba't ibang ahensya. Tulad sa isang pinagtatrabahuhan, ang isang manggagawa ay may karapatang sumapi sa isang unyon, isang asosasyon ng mga manggagawa na nagtataguyod sa kanilang karapatan. Ang mga organisasyong ganito ay maaaring humingi ng tulong sa *Kagawaran ng Paggawa at Empleyo* para sa pagdinig ng kanilang kaso.

Nasa ibaba ang iba't ibang ahensya na nagtataguyod sa karapatang sibil at politikal ng bawat Pilipino:

Kagawaran ng Kagalingang Panlipunan at Pag-unlad
(Department of Social Welfare and Development – DSWD)

Ang ahensyang ito ang humahawak sa iba't ibang kaso ng pang-aabuso, katulad ng pang-aabuso sa mga bata, kalupitan ng mga magulang sa kanilang mga anak, at iba pa.

Komisyon sa Halalan
(Commission on Elections – COMELEC)

Ang ahensyang ito ang nangangalaga sa ating karapatang politikal upang makaboto at mapili para sa katungkulan sa gobyerno.

Komisyon sa Karapatang Pantao
(Commission on Human Rights – CHR)

Ang ahensyang ito ang tumutulong sa mga taong nalabag ang karapatang pantao. Kung ang isang tao ay inaresto nang walang mandamyento, o nasintensiyahang mamatay nang walang patas na paglilitis, ang ahensyang ito ang tutulong. Ito rin ay magbibigay ng libreng serbisyon ~~ilegal~~.

Pambansang Kapulisan ng Pilipinas
(Philippine National Police – PNP)

Ang ahensyang ito ang tumutulong sa mga taong nalalagay sa panganib. Ang mga alagad ng batas ang siyang humuhuli sa mga pinaghihinalaang gumagawa ng krimen at nagliligtas sa mga biktima sa mas malaki pang kapahamakan.

Mayroon ding mga indibidwal na samahan na tumutulong sa pagtataguyod sa karapatang sibil at politikal ng bawat isa katulad ng Task Force Detainees of the Philippines (TFD), Amnesty International (AI), Free Legal Assistance of the Philippine Group (FLAG) at marami pang iba.

May alam ka pa bang ibang ahensya o samahan na nagtataguyod sa karapatang sibil at politikal ng bawat Pilipino? Itala ang mga ito.

Pag-aralan at Suriin Natin Ito

Ngayon at naintindihan mo na ang hangganan at responsibilidad na likas sa bawat karapatang sibil at politikal, maaari mo bang maipamalas ang wastong paggamit ng bawat karapatan?

Nasa ibaba ang wastong paggamit sa mga karapatang sibil at politikal.

Karapatang sibil at politikal	Wastong Paggamit	Ang iyong halimbawa
Karapatang mabuhay, maging malaya at magkaroon ng seguridad	Ikaw ay may karapatang mamili kung saan mo gustong manirahan, mag-aral, magtrabaho at magtungo basta wala kang matatapakang karapatan ng iba.	
Karapatan sa pantay na paglilitis at pagdinig.	Kung ikaw ay naakusahan ng isang krimen, mayroon kang karapatang malaman kung ano ang ibinibintang sa iyo at kumuha ng abogadong tagapayo. Ikaw din ay ipinapalagay na walang kasalanan hanggang hindi napapatunayan sa isang patas na paglilitis na ikaw ay may sala.	
Kalayaan sa pamamahayag at mapayapang pagtitipon	Ipabatid ang iyong mga hinaing at sumali sa mga mapayapang pagtitipon/ pag-aalsa kung iyong nararamdaman na ito ang pinakamabuting paraan upang marinig ng gobyerno ang iyong panig.	
Karapatang bumoto at iboto	Bumoto nang wasto tuwing eleksyon, huwag ibenta ang iyong boto at huwag hayaang may mandaya sa eleksyon.	

Karapatang mapag-isa, sa pamilya, sa tahanan at makipagsulatan	Labanan ang panghuhuli at paghahalughog ng walang mandamyento. Huwag hayaang irekord ang iyong pakikipag-usap o basahin ang iyong mga sulat ng walang pahintulot.	
Karapatang pumili ng relihiyon	Pumili ng relihiyong nababagay sa iyo bilang tao, hindi ang paniniwala ng iba na inutos lamang sa iyo.	
Karapatang magkaroon ng ari-arian	Bumili at magtago lamang ng lehitimong ari-arian.	

Maaari ka bang makapagbigay ng halimbawa kung paano mo magagamit ng wasto ang iyong mga karapatang sibil at politikal? Ilagay ito sa huling hanay.

Subukan Natin Ito

Balikan natin ang “*Subukan Natin Ito*” sa gawain sa pahina 10 sa Aralin 1. Dito, itinala mo ang mga naranasan mong paglabag sa karapatang sibil at politikal at ipinaliwanag kung paano nangyari ang paglabag. Ngayon, dagdagan natin ng isa pang hanay kung saan mo ilalagay ang mga posibleng solusyon sa bawat paglabag. Ang sagot ay dapat magtaguyod sa wastong paggamit ng karapatang sibil at politikal.

Maaari mo ring suriin ang pagtalakay sa pahina 19 ukol sa mga ahensya na tumutulong na itaguyod ang karapatang sibil at politikal. Maaari ka ring humingi ng tulong sa kanila bilang bahagi ng iyong sagot.

Nilabag na karapatang sibil at politikal	Paano ito nilabag?	Solusyon
1. Halimbawa: Kalayaan sa pamamahayag	Ako ay sinabihan ng aming punong barangay na itikom ang bibig nang makita ko siyang nagbebenta ng libreng gamot na ibinigay sa aming barangay.	Ipaalam ko sa mga konsehal sa barangay ang tungkol sa aking nakita at hilingin sa kanya na ipagbigay alam ito sa gobyerno.

2.		
3.		
4.		
5.		

Alamin Natin ang Iyong Natutuhan

Piliin ang mga kahon na nagsasaad ng wastong paggamit ng mga karapatang sibil at politikal. Isulat lamang ang bilang ng mga kahon sa patlang.

1. Mamili kung saan mo gustong tumira, mag-aral at magtrabaho nang wala kang natatapakang karapatan ng ibang tao.	6. Pilitin mo ang iyong matalik na kaibigang umanib sa iyong relihiyon.
2. Kung ikaw ay napagbibintangan ng kahit anong krimen, maghanap ng abogadong tagapagpayo.	7. Bumili ng damit sa mga magnanakaw dahil mura ang mga iyon. Hindi naman ikaw ang kumuha.
3. Sumali sa mga mapayapang pagtitipon sa paglaban sa pagtaas ng presyo ng langis.	8. Ang pakikinig sa pag-uusap ng iyong mga kapitbahay nang di nila alam ang pinakamabisang paraan upang makakuha ng pruwera laban sa kanila.
4. Bumoto nang naayon sa iyong gusto tuwing eleksyon, piliin ang kandidatong nagbibigay ng pagkain sa inyong komunidad.	9. Maging tamad sa pagtatrabaho at sisihin ang kumpanya sa hindi pagbibigay ng tamang suweldo na iyong iniisip na dapat na ibigay sa iyo.
5. Lumaban kapag inaresto kahit na ikaw ay pinakitaan ng mandamyento, kung naniniwala kang wala kang kasalanan.	10. Kung ikaw ay may sakit, maaari kang kumonsulta sa doktor at sa mga pampublikong pagamutan at makahingi ng libreng gamot.

Ihambing ang iyong mga sagot sa *Batayan sa Pagwawasto* sa pahina 29.

Tandaan Natin

- ◆ Laging may hangganan at responsibilidad na kakabit ang bawat karapatang sibil at politikal.
- ◆ Ang mga hangganan at responsibilidad na ito ay naipapakita sa pamamagitan ng paggalang sa karapatan at kalayaan ng iba at paggawa na nagsasaalang-alang sa moralidad, kaayusan at kapakanan ng lahat. Kung ang responsibilidad ay isinasaalang-alang, susunod na ang wastong paggamit ng karapatan.
- ◆ Mayroong mga sangay ng gobyerno at pribadong samahan na tumutulong upang maisakatuparan ang mga karapatang sibil at politikal ng bawat Pilipino.

Ibuod Natin

Ang karapatang sibil at politikal ay mahahalagang karapatan ng bawat isa na itinataguyod ng Saligang Batas nang walang pinipiling pinagmulan, kulay, kasarian, wika, relihiyon, politika at paniniwala, pag-aari, kapanganakan o iba pang katayuan.

Ang mga sumusunod ay mga karapatang sibil at politikal:

- karapatang mabuhay, maging malaya at magkaroon ng seguridad;
- karapatang mapag-isa, sa pamilya, sa tahanan at makipagsulatan;
- karapatan sa pantay na paglilitis at pagdinig;
- kalayaan sa pamamahayag at mapayapang pagtitipon;
- karapatang bumoto;
- karapatang mamili ng relihiyon; at
- karapatang magkaroon ng pag-aari.

Sa paggamit ng mga karapatang sibil at politikal, dapat malaman ng lahat ang mga hangganan at responsibilidad na kaakibat ng bawat isa sa mga karapatang ito. Dapat igalang ang mga kalayaan at karapatan ng iba. Sa anumang gagawin dapat ding isaalang-alang ang moralidad, kaayusan at kapakanan ng lahat sa isang komunidad.

May mga sangay ng gobyerno at pribadong asosasyon na tumutulong na magtaguyod ng mga karapatang sibil at politikal. Ilan sa mga ito ang Komisyon sa Eleksyon, Kagawaran ng Kagalingang Panlipunan at Pag-unlad, Komisyon sa Karapatang Pantao, at Pambansang Kapulisan ng Pilipinas. Ilan sa mga pribadong samahan naman ay ang Amnesty International, Free Legal Assistance Group at marami pang iba.

Anu-ano ang mga Natutuhan Mo?

Lagyan ng tsek (4) kung ang pahayag ay tama at lagyan ng ekis (8) kung ang pahayag ay mali, pagkatapos ipaliwanag kung bakit tama o mali.

- _____ 1. Kahit na sinong nakagawa ng krimen ay dapat na hulihin at ikulong kahit walang mandamyento.

- _____ 2. Karapatan ng iyong pinagtratrabahuhan na malaman ang lahat tungkol sa iyong personal na buhay.

- _____ 3. Kapag ikaw ay inakusahan ng isang kasalanan, ikaw ay ipinapalagay na walang sala hanggang hindi napapatunayan ang iyong pagkakasala.

- _____ 4. Ang karapatang bumoto ay dapat isagawa nang mahusay. Nararapat lamang na ihalal ang isang politiko na nagbigay ng isang masaganang handaan para sa inyong samahan kaysa sa ibang kandidato na hindi pa nakapagbibigay ng kahit magkano.

- _____ 5. Ang Komisyon sa Karapatang Pantao ay dapat mangalaga sa karapatan ng mga botante kung may eleksyon.

- _____ 6. Ang kalayaan sa pamamahayag ay may kasamang responsibilidad na magsabi ng totoo.

- _____ 7. Bawat karapatan at kalayaan ay ganap, na ang ibig sabihin ay walang hangganan ang paggamit ng iyong mga karapatan.
- _____ 8. Ang isang taong napatunayang nagkasala at nasintensyahan mamatay ay hindi dapat hayaang isagawa ang kanyang mga paniniwalang panrelihiyon.
- _____ 9. Ang pagpapaalis sa mga iskwat mula sa lupang kanilang tinitirikan ay naayon sa batas dahil hindi ito sa kanila.
- _____ 10. Ang mapayapang pagpoprotesta o pag-aalsa ay isang paraan ng paggamit sa kalayaan sa pamamahayag at pagtitipon. Kapag binubulabog ng mga pulis ang mga pagtitipong ito, ito ay paglabag sa karapatang sibil.

Kung tapos ka na, maaari mong ihambing ang iyong mga sagot sa *Batayan sa Pagwawasto* sa pp. 29–30.

Kung ang iyong puntos ay:

- 9 – 10 Magaling! Marami kang natutunan sa modyul. Maaari ka nang mapatuloy sa susunod na modyul.
- 6 – 8 Basahing muli ang mga bahagi ng modyul na hindi mo naintindihang mabuti.
- 0 – 5 Kailangan mong pag-aralan ang buong modyul upang mas ganap na maintindihan ang mga mahahalagang kaisipan.

Batayan sa Pagwawasto

A. Anu-ano na ang mga Alam Mo? (*pahina 2*)

1. **(8)** Kahit na karapatan ng bawat isa na ipahayag ang kanyang sarili ng may kalayaan, dapat isaalang-alang ang mga hangganan ng karapatang ito. Ang paglalakad ng hubad ay hindi naaayon sa moralidad ng ating lipunan.
2. **(4)** Lahat ay may karapatang mamili ng relihiyon ayon sa Saligang Batas.
3. **(8)** Ang pagpapahirap ay isang anyo ng paglabag sa sibil sa pantay na paglilitis.
4. **(8)** Ang karapatang bumoto ay ipinagkakaloob sa lahat ng nasa hustong gulang.
5. **(8)** Ang pagbabasa ng sulat ng ibang tao ay paglabag sa karapatang mapag-isa.
6. **(8)** Ang mga babae ay may pantay na karapatan sa mga lalake, sila man ay may karapatang magkaroon ng mga ari-arian.
7. **(8)** Ang pagsali sa mga samahan ay karapatan ng mga manggagawa. Ito ay isinasaad sa Saligang Batas.
8. **(4)** Tama lamang na humingi ng tulong sa Komisyon ng Karapatang Pantao kung mayroong paglabag sa karapatang sibil. Gayunpaman, ang mga paglabag sa karapatang politikal ay dapat subukang resolbahin muna sa mas mababang antas tulad sa barangay.
9. **(4)** Ang Kagawaran ng Kagalingang Panlipunan at Pag-unlad ang siyang nangangalaga ng karapatan ng mga bata sa Pilipinas ay isa lamang sa mga ibang ahensya na nangangalaga sa karapatang pantao.
10. **(8)** Walang sino man ang dapat makaligtas sa paglilitis anuman ang kanyang katayuan, kasarian at iba pa.

B. Aralin 1

Alamin Natin ang Iyong mga Natutunan (pp. 12–13)

1. Karapatang mapag-isa
2. Karapatan sa pantay na paglilitis
3. Karapatang pumili ng relihiyon
4. Karapatan sa malayang pamamahayag

5. Karapatang bumoto
6. Karapatang mabuhay, maging malaya at magkaroon ng seguridad
7. Karapatang magkaroon ng sariling pag-aari
8. Karapatang mabuhay, maging malaya at magkaroon ng seguridad
9. Karapatan sa mapayapang pagtitipon
10. Karapatang mapag-isa

C. Aralin 2

Magbalik-aral Tayo (pp. 17–18)

1. Karapatang mabuhay, maging malaya at magkaroon ng seguridad
2. Karapatan sa pantay na paglilitis at pagdinig
3. Karapatan sa malayang pamamahayag at mapayapang pagtitipon
4. Karapatang bumoto
5. Karapatang mapag-isa, sa pamilya, sa tahanan at makipagsulatan
6. Karapatang mamili ng relihiyon
7. Karapatang magkaroon ng pag-aari

Alamin Natin ang Iyong Natutuhan (pp. 22–23)

Ang mga tamang sagot ay: Kahon 1, 2, 3 at 10. Ang mga ito ay naglalaman ng responsableng paggamit sa mga karapatang sibil at politikal.

D. Anu-ano ang mga Natutuhan Mo? (pp.25–26)

1. **(8)** Ang pag-aresto sa isang pinaghihinalaan ng walang mandamyento ay paglabag sa kanyang karapatang mapag-isa at maipagtanggol ang sarili .
2. **(8)** Ang pagbibigay ng impormasyon tungkol sa iyong personal na buhay ay dapat na kusang-loob, ngunit kung ito ay sapilitan, ito ay paglabag sa iyong karapatang mapag-isa.
3. **(4)** Ang batas ay nagtataguyod ng karapatan ng bawat tao sa pantay na paglilitis, kaya ikaw ay ipinalalagay na walang kasalanan hanggang hindi napapatunayan ang iyong pagkakasala.
4. **(8)** Ang Komisyon sa Eleksyon ang nagtatanggol sa karapatan ng mga botante tuwing eleksyon.

5. **(8)** Ang karapatang bumoto ay dapat isagawa nang matalino sa pamamagitan ng pagpili sa karapat-dapat sang-ayon sa iyong paniniwala, hindi sa halaga ng kanyang naibigay sa araw ng kampanya.
6. **(4)** Ang pagsasabi ng totoo ay responsibilidad na kasama ng kalayaan sa pamamahayag.
7. **(8)** Mayroong mga hangganan at responsibilidad ang paggamit ng iyong karapatan. Dapat mong igalang ang karapatan ng iba at kumilos nang naaayon sa pamantayan ng moralidad.
8. **(8)** Ang isang tao, kahit napatunayang nagkasala ay may karapatang pantao. Hindi siya dapat saktan o bigyan ng hindi makatarungang pagpapahirap.
9. **(8)** Ang pagpapaalis sa mga iskwat ng walang malilipatan ay isang paglabag sa karapatang pantao.
10. **(4)** Ang mapayapang protesta at ibang anyo ng mapayapang pagtitipon ay naayon sa batas dahil ito ay nakasaad sa Saligang Batas at nararapat lamang na igalang ng mga pulis.

Talahuluganan

Karapatang Politik Pangunahing karapatan ng bawat tao na naayon sa kanyang pakikilahok sa pamamahala ng gobyerno.

Karapatang Sibil Karapatan ng indibidwal bilang isang mamamayan ng isang lipunan o bansa.

Mandamyento Kautusan na nagbibigay pahintulot sa mga pulis o may kapangyarihan na halungkat ang gamit ng isang pinaghihinalaan o arestuhin ito.

Saligang Batas Pangunahing batas ng isang bansa o lipunan na nagsasaad ng kapangyarihan at tungkulin ng gobyerno at gumagarantiya sa bawat karapatan ng mga tao.

Mga Sanggunian

Ibon Foundation Inc. 1998-2001. <www.ibon.org>

KARAPATAN: Alliance for the Advancement of People's Rights. <<http://www.geocities.com/BourbonStreet/Delta/9204/index.html>>

Universal Declaration of Human Rights. <<http://www.un.org/Overview/rights.html>>

U.S. Department of State 1995. The Philippines' Human Rights Practices. <<http://www.usis.usemb.se/human/human95/philippi.html>>